تولپيژندلی او تولمنلی شاعر، ليکوال او رسنوال ښاغلی لايق زاده لايق له خپل اندو ژوند سره

مرکه وال : انجنير عبدالقادر مسعود

شعر په کره کوټلي او آهنګينه ژبه کې د اندو واند (فکروخيال) يو ولوليزه (عاطفي) تړاو دی چې له زړه نه راپورته شي، او زړونو ته لار وکړي. په دې ډول تر هرڅه وړاندې بايد د شعر ژبه خوږه، نږه، او کره کوټلې، زړه راکښونکې، وييونه (کلمې) يې تازه او ښکلي وي. تولنيز واقعيتونه او دټولنيز بيلابيل اړخونه بايد په هنري او ادبي ژبه، او شاعرانه تخيل په ډيره لوړه کچه انځور شي. همداسې د شعر نورې ادبي او هنري ښيګڼې پکې نغښتې وي چې دهر لوستونکي او د ادب د مينه والو له ځوب و خورمنځ (ذوق او طبيعت) سره برابر اوسي او لوستونکي يې تر پايه ولولي.

دا ځل زه تاسې درنو مينه والو ته د پښتو ادب و فرهنګ يو بل وتلی او نوميالی استازی، شاعر، کيسه ليکونکې، ډرامه ليکونکې، څيړونکې، سياستوال، ټولنوال، او رسنوال (ژورناليست) ښاغلی لايق زاده لايق چې په لره پښتونخوا کې يې دپښتو ادب او دشعر او شاعرۍ ډيوې بلې ساتلی دي. د يوې خوندورې او په زړه پورې مرکې له لارې له خپلو هستونو او کارونو سره در پيژنم او تر هر څه له مخه يې دا لاندې لنډ ژوند ليک درسره شريکوو:

ښاغلی لايق زاده لايق د خدای بښلي لعل جان پاچا زوی او د خدای بښلي حاجي کاکا لمسی پر(۱۹۵۹)زيږديز کال د جنوري د مياشتې پر پنځلسمه د پښتونخوا د (سوات) په ښکلې، غوړيدلي او ښيرازه سيمه، د(مدين) کلي په يوه درنه او دينپاله کورنۍ کې زيږيدلی دی. خپلې لومړنۍ او منځنۍ زده کړې يې په خپل کلي او سيمه کې سر ته رسولي دي. په لوړو زده کړو کې يې پر سياسي علومو سر بيره په اردو او پښتو ادب کې د ماسترۍ تر کچې ډيپلومونه(بريليکونه) تر لاسه کړي دي. لايق زاده صاحب د خپلو زده کړو پر مهال د پښتو ادب په برخه کې د يو ښه او تکړه اديب په توګه د خلکو تر منځ پوره پيژندل شوی وو. هغه مينه چې ده، له خپلې ژبې او ولس سره لرله، او تل به يې دخپل ولس د آزادۍ ، سوکالۍ، يوالي او پيوستون سوچونو په زړه او ذهن کې غزوني کولې، دې ته وهڅيده چې د (ستودنس فيدريشن ګوند) بنسټ کيږدي او د خپل کلي

د ځوانانو د ذهنونو په راوېښولو کې يې کارنده ونډه ترسره کړې. او په لړ کې يې هلته د ځوانانو يوه ټولنه هم جوړه کړه.

لايق زاده صاحب پر (۱۹۸۳ز) کال د پاکستان په راديو کې د پروډيوسر په توګه خپله دنده پيل کړه، د پښتو ډرامې، موسيقي او روانو چارو په خپرونو کې يې کارنده ونډه واخيسته. لايق زاده صاحب د شاعرۍ تر څنګ د راديو او تلويزون لپاره ګڼ شمير ډرامې هم ليکلي دي. د پښتو له درانه مشر افضل خان لالا سره د وزارت پرمهال لايق زاده صاحب د سکرتر په توګه دنده لرله. پر لره او بره پښتونخوا سربېره د نړۍ په ګوټ ګوټ کې پښتانه د ده د ادبي هلوځلو درناوی کوي. نن سبا دی د پېښور راديو د مشر په توګه دنده لري. خپلو پرګنو ته د ښاغلي لايق زاده صاحب د لا ډيرو هلوځلو او هاندو هڅو په تمه يوو.

د شعر پوهانو په اند، موسيقي ناوې ده او شعريې ګاڼه. لايق زاده صاحب د پښتوموسيقي دفن اوهنر دپراختيا او پرمختيا په برخه کې د پام وړ خدمتونه تر سره کړې دي. ده دګڼو پښتو نامتو سندرغاړو، کمپوزرانو او موسيقي جوړوونکواستادانوپه پيژندګلوۍ او لارښوونه، روزنه او پالنه کې اغيزمن رول لوبولې دی. د ده شعرونه دپښتونخوا د نامتو سندرغاړو او هنرمندانو له خوا په راديواو تلويزون، فلمونو، حجرو، ديرو او نورو بنډارونو کې په خپلو اغيزناکو او خوږوآوازونواو په ډير ښکلي کمپوزونو د ساز په څپو کې خپلو مينه والو ته وړاندې کړې دي.

لايق زاده صاحب پرخپلوادبي آثارو، د پښتوادب لمن زرغونه او پتمنه ساتلې ده، ده دادب په بيلابيلو برخو کې (۲۲) ارزښتناک او ګټورکتابونه کښلې دي، او ديو شميرپوهانو، شاعرانو او اديبانو پر کتابونوسريزې او له (۳۷۰) زياتې راديويي ډرامې هم ليکلي دي.

د پښتو ادب، ټولپيژندلي او نوميالي شاعراو سياستوال اروابناد اجمل خټک په خپله يوه ليکنه کې د لايق زاداه صاحب د يو اثر په اړه، چې (ماته آئينه) نوميږي داسې ليکلي دي:

((ماته آئينه: د ښاغلي لايق زاده لايق د داسې افسانو مجموعه ده ـ چې خپل انفرادي رنګ لري ـ ما په وړمبي ځل په دير کښې د اباسين شعري مجموعې(الوت) د مخکتنې په موقع د لايق زاده لايق افسانوي ليکنه اوريدلې وه ـ زه د هغه علامتي (ښاپيرۍ) د ځان سره ډير لرې بوتلی ووم ـ غالبا دومره لرې چې پخپله ليکوال ته به هم د دغه حدونو احساس نه وو ـ هم دغه وجه ده چې زما په ذهن کښې اوس هم د هاغه ښاپيرۍ عکسونه چورلي. لايق زاده لايق چې پښتو افسانې ته کوم نوی رنګ ورکړی دی ـ نو د هغې نه دا بريښي چې په پښتنو يو نوئی دور را روان دی. د وينو په دې ډنډوکې کښې يو نوی ګل ټوکيږي چې هغه د لايق زاده لايق ادبيات د هغه شاعري د هغه افسانې او ورسره هاغه قامي

خدمت دی چې هغه ئې د راډیو د لارې کوي. لایق زاده لایق چې د پخوانو سندرغاړو د آوازونو کومه خزانه راغونډه کړې ده ـ د هغې هډو بل مثال نشي کیدی. زه چې کله کله دغه آوازونه اورم نو د لایق زاده لایق د ادبي او کلتوري خدمت اعتراف کوم.زه ورته په دغه افسانوي مجموعه (ماته آئینه) مبارکي وایم ځکه چې دا یو نوی او منفرد انداز دی او د دې تر څنګه ورته.... او بلا نور بریالیتوبونه غواړم.))

لایق زاده صاحب هغه خواخوږی، منلی او وتلي لیکوال او شاعر دی، چې د ده په شعرونو کي د دي او هغي دنیا د نیکمرغیولارې چارې، سپیڅلي قامي او انساني مینه، سوزاو درد او پښتني احساس له ورایه ښکاري. ده په خپلوشعرونو کي دخلکو او هیواد سره مینه، پښتو او پښتنولي، سوله او سوکالي، آزادي او دموکراسي، ملي یووالي او پیوستون، بزم او رزم، سپیڅلي کلیوالي چاپیریال، کلیوالي وروروليي اوصمیمیت، ښکلا، مینه، درندانو او مستانوسوزاو ګداز، د ښاپیریو حسن او جمال او د طبیعت ښکلي او زړه وړونکي منظرې په خوږوالفاظو، شاعرانه او هنري ژبه انځور کړي دي. د ده په شعري ټولګو کي داسي ادبي او هنري بیلګي شته دي چې نوښت او خوږوالي یې له ورایه ښکاري. د ده له شعري ټولګو څخه مو څو بیلګي غوره کړي دي چې ستاسو پام ورته را اړوم:

د خپل ذات په آئینه کښې واړه ښکاري

که مکان که لامکان دی که کعبه ده

چې د ژوند په هره ساه کښې ساه پیدا کړي

نور څه نه دي د اخلاص یوه سجده ده

: (۱)

هر یو راز به د ژوندون درته ښکاره شي

که یو ځلې د (خپل ذات) په راز خبر شې

د عظمت فلسفه دومره ګرانه نه ده

ځان کړه خاورې نو پخپله به (ګوهر) شې

: (۲)

په هر قدم زه وسعتونه دعرفان لټووم

هر تصور کي تصویرونه د جانان لټوم

ما د (بابا عبدالرحمان) نه قناعت زده کړی

ما د(خوشال بابا) د فکر نه غیرت زده کړی

ما د(حمید بابا) د خیال نه نزاکت زده کړی

د(علي خان) نه مې اظهار د محبت زده کړی

زه په مکان کې فلسفې د لامکان لټوم

هر تصور کې تصویرونه د جانان لټوم

....

: (۳)

خیر که زه خفه یم خو یاران دې خفه نشي

خدایه دا مې سوال دی یو انسان دې خفه نشي

نشته پروا نشته که په اور مې سوزوي مینه

تولـه تولـه شپه مې بې اختیاره ژړوي مینه

ما لـکه ماشوم په چغوچغو ژړوي مینه

لا دې نور رسوا شم خو جانان دې خفه نشي

خدایه دا مې سوال دی یو انسان دې خفه نشي

....

: (۴)

عاجزی او خاکساری په هره ساه کښې

سړیتوب آهم معراج د شرافت دی

نور کارونه د دنیا واړه عبث دی

غوره کار تر همه واړو (محبت) دی

: (۵)

په یو کور کې اوسیږو خو دیو بل نه پردي یو

مونږ څومره لیوني یو

لوبیږو د بل لاس کې د اغیارو ګوډاګي یو

مونږ څومره لیوني یو

بې سوچه بې دلیله

یو بل په کانړو ولو

د نورو په یارۍ کې

مونږ خپل په کانړو ولو

په دام د نفرتونو کې پاخه پاخه بندي یو

مونږ څومره لیوني یو

....

(۶) :

دغه (خیبر) دی دا دره د ننګیالو خاوره ده

دا د خود سره سربازانو توریالو خاوره ده

په دغه کانړو کې زمونږه د غیرت نښې دي

قدم قدم د لوړ همت او شجاعت نښې دي

دا د (میرویس) د(احمدشاه) د میړنیو خاوره ده

دا د سره سربازانو توریالو خاوره ده

....

(۷) :

څوک به (کابل) او (پیښور) یادوي

څوک به ښایست د (اشنغر) یادوي

د چا (خیبر) د چا (تیراه) خوښه ده

زما دا ټوله (پښتونخوا) خوښه ده

دغه ساده باده سپیڅلي کلي

دا د وختونو نازولي کلي

د تصور نه بلا ښکلي کلي

دلته مي لور په لور خندا خوښه ده

زما دا ټوله (پښتونخوا) خوښه ده

....

(۸) :

د حسن تصور به ستا د مخ په ننداره کړم

د میني هر احساس به ستا له سترګو صدقه کړم

رنګونه به راټول کړم — د ژوند د پسرلو نه

ګلونه به را ټول کړم — د فکر د ورشو نه

خوبونه به راټول کړم — د سترګو د لیمونه

دردونه به راټول کړم — د زړه د زلزلو نه

دا هر څه به جانانه ستا ځوانی ته غرغره کړم

د میني هر احساس به ستا له سترګو صدقه کړم

....

(۹) :

تصویرونه جوړومه، تصویرونه ورانومه

لړ مي پوهه کړه جانانه، تا به څنګه هیرومه؟

کله اوخاندم سپوږمی ته، کله ستورو ته ګیلي کړم

کله ځان سره ګونيږم، کله سر وهم ښېرې کړم

تېر وختونه يادوومه، رنې اوښکې تويومه

لږ مې پوهه کړه جانانه، تا به څنګه هيرومه؟

مازيګر چې د نمر ستړګه، ځي له غرونو پناه کيږي

تنهايي مې د زړګي نه، د لمبو شان چاپيريږي

هر خوا سترګې ګرځوومه، ستا خاپونه لټومه

لږ مې پوهه کړه جانانه، تا به څنګه هيرومه؟

(۱۰) :

اوويه وحشته ازل چرته دی

ګرانه زندګي شوه اجل چرته دی

لاره د ژوندون نوره ازغنه ده

وايه ليونتوبه منزل چرته دی

ګله! ښکلي ډير دي ما ليدلي دي

ستا د ښايسته سترګو بدل چرته دی

....

(۱۱) :

چې کوم خوا ګورمه تصوير مې د جانان ښکاري

ماته د ژوند په ښايستونو کښې خپل ځان ښکاري

ستا په رخسار چې د حيا رنګونه لوبې کوي

په هره ساه مې د وفا رنګونه لوبې کوي

بدل بدل راته نازونه د ارمان ښکاري

ماته د ژوند په ښايستونو کې خپل ځان ښکاري

....

(۱۲) :

ما په اوربل کې قطار کړي دي ګلونه

لالیه بیا دیدن ته راشه

د بنګړو ډک مې دي راوړي مړوندونه

لالیه بیا دیدن ته راشه

ستا د راتلو په انتظار کې

بدن مې سوځي په انګار کې

په غونډه زنه مې وهلي شنه خالونه

لالیه بیا دیدن ته راشه

یم وارخطا زړه مې درزیږي

تا رانه غواړي نه صبریږي

راشه چې ختم شي مې واړه ګمانونه

لالیه بیا دیدن ته راشه

....

(۱۳) :

په سلګو مو شپه سبا کړه

تا ښېرې کړې ما دعا کړه

نور څه نه غواړم خاونده !

زما مینه ماله راکړه

څکه پټه پاتې نشوه

لیونتوب مینه رسوا کړه

چې یارانو کړم یوازې

خپله لاره مې جدا کړه

....

: (۱۴)

چې مې سینه کې زړګی، کله دردونه کوي

ستا جدائي زما نه، ډیر تپوسونه کوي

زه دې تصویرسره خبرې په بیا بیا کومه

ځان ته ښېرې کومه، تاته دعا کومه

ستا په خاپونو پسې، په ګودرونو ګرځم

هر یو محفل ته ځمه، په زیارتونو ګرځمه

د ارمانونو په هر ځلي واویلا کوومه

ځان ته ښېرې کومه، تا ته دعا کومه

....

: (۱۵)

چرته زه درته یادیږمه او که نه

په زړګي دې را ورږیمه او که نه

د هجران په ناقراره توره شپه کې

درته سیورۍ کیږمه او که نه

دا یوه خبره سمه راته وکړه

خپل لایق درته ښکاریږمه او که نه

: (۱۶)

کږه له خیاله ګرځې د مستۍ نه دې قربان شم

زړګی ئې رانه يوړو د ځوانۍ نه دې قربان شم

په غتوغتو سترګو کې د مينې جهانونه

په سپين ګلابي مخ د منګرو زلفو ټالونه

خبرې په خوند خوند لکه وربړې چې ګلونه

ناداني د ناداني زندګۍ نه دې قربان شم

زړګی ئې رانه يوړو له ځوانۍ نه دې قربان شم

....

لايق زاده صاحب يو مهربان، با احساسه، مينه ناک، زړه سواند، اود سپيڅلو اخلاقو څښتن دی. دی د علم، پوهې او ادب سره ځانګړې مينه لري، او په دې لاره کې يې د ستاينې وړ او ګټور آثار خپلو مينه والو وړاندې کړي دي.

د لايق زاده صاحب د پوره پيژندګلوي په اړه ما له ده سره يوه مرکه نيولې ده، چې ستاسو دادب او شعرمينه والو پام ورته را اړوم:

لايق زاده صاحب سلام، زما نيکې هيلې او پيرزوينې ومنئ، اجازه راکړئ، چې خپلې پوښتنې پيل کړم :

پوښتنه:

ستاسې شوق او مينه له ادبي ځيلونو (ژانرونو) سره او په ځانګړې توګه له شعروشاعرۍ سره څنګه پيدا شوه ، کومو لاملونو(فاکتورونو) او چا دې ته وهڅولئ ، چې د شاعرۍ او ليکوالۍ ډګر ته مو مخه کړه؟ لمړی شعر مو ، چې وليکو کوم شعر وو ؟

ځواب:

زه فکر کوم چې په فطري توګه هر انسان شاعر دی ، ځکه چې د دوی احساسات او جذبات يو رنګ دي ، توپير تش همدومره دی چې کوم خلک خپلې دغه جذبې د لفظونو په چوکاټ کې ځای کوي نو وختونه يې د ليکوال يا شاعر په حيث پيژني.

ما د سوات په ښکلاګانو کې سترګې غړولې دي ، زمونږ کلی مدين د غرونو په لمن کې پروت دی ، دا جوته ده چې کله يو حساس ذهن د فطرت په ښکلاګانو او ښايستونو کې وده کوي نو ارو مرو به شعر ويلو ته راپاريږي ، دا د (١٩٧١) زيږديزکال پيښه ده چې ما په وړومبي ځل د خپلو هاغو کونترو(کوترو) په نوم يو نظم وليکه، چې ما په ډيره

مینه ساتلې وې ، دغه مهال زه ایله دولس کلن وم ، د دې نه څلور کاله وروسته کله چې ما د خپل کلي په ښوونځي(سکول) کې څو نظمونه ولیکل نو زما استاذانو ماله ډیر ډاډ راکړو.

خو کله چې د پوهنځي (کالج)په ورځو شپو کې ما په (ایلم) رساله کې د وړو کیسو او شعرونو لیکلو هڅه وکړه نو نا قراري مې لا سیوا (زیاته) شوه ، لدې نه وړاندې پر (۱۹۷۵) زیږدیزکال کې زما وړومبې کتاب د محنت میوه(د ماشومانو د پاره) ، چاپ شوې وه ، خو زه باید دا خبره سپینه کړم چې د پښتو د غزل د تکړه شاعر خدای بخښلي ساحر افریدي کتاب (پانزیب) لوستلو او بیا د پښتو د غزل له بابا سره لیدو او د هغوی ډاډ زه نورو لیکلو ته راوپارولم ، د بابا حمزه شینواري غزلې به ما له راډیو نه اوریدې ، خو د هغوی د روحانیت نه هغه وخت مستفید شوم چې مې ورسره لیده کاته وشول ، زه د روحانیت په سپیڅلیو جذبو باور لرم ، ځکه نو د بابا د روحانیت په اساس د ژوند د رموزو سره اشنا شوم.

په وړومبیو ورځو کې زما یو غزل ډیر وستایل شو چې یو بیت یې دا دی.

امیدونه مې کتلي ستا د غټو سترګو مینځ کښې

مینه ستا زما هر څه وی نه خوړل وی نه مې ښنل وی

پوښتنه:

یو شمیر لیکوال وایي: په شاعرۍ کې تر ټولو لویه سرچینه مینه ده که دا سرچینه نه وي نو د شاعرۍ ډیره مهمه برخه له منځه ځي.

غني خان صاحب وایي:

ستوري ته اسمان کې یوه ورځ ووې هلال

خدای آدم له مینه ورکړه مونږ له تش جمال

زه به په خندا ورکړم دا خپل ښایست د کمال

ما له که یو ځاځکي مینه راکړي څوک په سوال

مینه حقیقت حسن سایه د حقیقت ده

حسن له زوال شته مینه نه لري زوال

او همداسې استاد ګل پا چا الفت صاحب وایي:

مینه ګلزار ته بلبلان راولي

بلو ډیوو ته پتنګان راولي

شاه د ګدا زړه ته نژدې کاندي

د خوار جونګړې ته سلطان راولي

مهرباني وکړئ په دې اړه خپل نظر راسره شریک کړئ؟

ځواب:

هو زه هم د لیکوالو او شاعرانو د دغه فکر سره همغږی یم. دا په دې توګه چې زما په خیال ټول انساني ژوند د مینې له یوې نکتې نه چاپیره چورلي ، او که د ژوند نه د مینې احساس لیرې شي نو ژوند به ژوند پاتې نه شي ، د رشتو تقدس به له مینځه لاړ شي ، د جذبو صداقت به صداقت پاتې نه شي د فطرت د نزاکتونو احساس به ختم شي ، شاعري د دې هر څه غوښتنه کوي.

شاعر که یو خوا د ژوند د رنګونو ترجماني کوي نو بل خوا په دغه رنګونو کې د ځان لټون کوي ، او چې څومره د دغې لټون احساس راپاریږي ، ارو مرو د شعر رنګینې زیاتیږي.

پوښتنه:

ستاسې په آند شعر ته کوم تعریف ټاکلای شو ، او یو شاعر په شعر کې کومو بنسټیزو ټیکو او معیارونو ته باید پاملرنه وکړي؟

ځواب:

د شعر د تعریف په اړه د هر چا خپل خپل نظر دی خو څه دا خیال لرم چې د دې تعلق د الهام سره دی ، ځکه چې دا کوم فن نه دی چې څوک یې د چا نه زده کړه وکړي.

شاعري که الهامي کیفیت نه وی

د دنیا خلق به واړه شاعران وه

زما په نظر چې څومره په یو شعر کې الهامي اثر زیات وي ، هغومره ښه شعر ګڼلې کیږي، د دې تر څنګه چې کوم خلک له اړتیا سره سم کلیوالي شاعري کوي هغې ته باید د قافیه سازی پیشه وویل شي ، لکه چې په مختلفو وختونو کې خانانو نوابانو او ان تر

بادشاهانو د خپل تعریف او ستاینې لپاره درباري شاعران ساتلي دي ، چا چې د خپلو بادارانو په تراو لويې لويې قصيدې ليکلي دي.

ښه شعر زما تر نظره هاغه دی چې د خپلو لوستونکو او د خپلو اوریدونکو د زړونو تارونه داسې په رپا راولي لکه چې دا هم د هغوی د زړونو اواز دی ، د دې تر څنګه نن سبا په شعر کې پیغام ډیر ضروري دی، سره له دې چې نني پوهان الهام ته د شعر فن وایي خو زه خیال لرم چې د اشارو ، کنایو ، استعارو او الهام په اړه زمونږ کلاسیکو شاعرانود پښتو ادب څولی ډکه کړې ده ، او د خپل وخت اکربکر(روزمرې) خیال یې په کې ساتل دی.

د دې هر څه سره په شعر کې معنویت او مقصدیت هم ضروري دی ځکه چې بې مقصده او د ژوند د ترجماني لیرې شعرونه ژوندي نه پاتې کیږي ، د رحمن بابا د شعرونو مثالونه په هر محفل کې ځکه ورکولې شي چې په هغې کې د مقصدیت سره سره رواني او سادګي هم ده ، کوم چې په ښه شعرونو کې وي ، رحمن بابا هم د خپل دغه انداز په اساس داسې ویلي دي :

په غزل کې خو دوه شعره انتخاب وي

د رحمن غزل دی واړه انتخاب

نو باید په مختصرو ټکو کې به ووایم چې د ښه شعر لپاره د ننګ، ابلاغ ، معنویت ، مقصدیت ، رواني ، سادګي ، بې ساختګي او ژوند ته نژدې والي ډیر ضروري دی.

پوښتنه:

یو شمیر لیکوال په دې عقیده دي ، چې شعر الهام دی خو یو شمیر نور وایي ، چې شعر لیکل ، ریاضت او انساني تجربه ده . تاسې پکې څه وویاست، مهرباني وکړئ په دې اړه خپل نظر راسره شریک کړئ؟

ځواب:

لکه چې مې وویل شعر د الهام سره کلک تړون لري ځکه خو دغزل بابا حمزه شینواري د خپل شعر په اړه څه ښه ویلي دي.

چې خپل غزل د چانه واورم حمزه

وایم چې چا هسې وینا کړې ده

یا د خدای بخښلي ایوب صابر دا شعر:

چې له زړه نه وینې اوښکې تر خولې بیت شي

زماني زما نقصان ته خو خیال اوکه

ترڅایه پورې چې د ریاضت د مفکورې تعلق دی نو هغې ته "اوردي" شاعري وایي ، د "امد" او "اورد" تر منځ ډیر باریک تعلق دی ، خو زه د ښه شعر په لړ کې د "اورد" قایل نه یم ، داسې شعرونه په زور لیکل کیږي ، او عموماً هاغه خلک یې لیکي کوم چې عمومي علمیت او پوهه لري، او د دغه اوردي شاعرۍ په چوکاټ کې به خپلولوستونکو او اوریدونکو ته د خپل علمیت او پوهې ښکارونه کوي ، د دې په مقابله کې د ډیرو بې سواده خلکو امدي شاعري دومره ژوره ده چې د اوردي مکتب شاعران یې تصور هم نه شي کولې ، په نن مهال کې ډیر داسې شاعران شته چې د هغوی شاعري د قافیې طابع وي د تخیل نه.

پوښتنه:

ستاسې په آند د ادبي سبک او مکتب تعریف څه دی ، او یو ادبي سبک او مکتب څنګه منځ ته راځي او څنګه له منځه ځي؟ او دا راته ووایاست تاسې په شعر ویلو کې له کوم ادبي سبک او مکتب نه پیروي کوئ؟

ځواب:

ادبي مکتب یا ادبي سبک چې په انګلیسي کې ورته "سکول اف تاټ" وایي د یوې خصوصي لارې یو مخصوص فکر نمایندګي کوي ، لکه د مثال په توګه د رحمن بابا شاعري چې په مجموعي توګه د تصوف د مکتب نمایندګي کوي ، یا بیا که مونږ لږ شاته لاړ شو نو د لیکلي ادب ابتداء چې د کومو دوو نومونو نه کیږي هغه بایزید انصاري او اخوند درویزه دي ، دواړه د خپل خپل مکتب خاوندان دي ، که هر څو ځنې خلک بایزید انصاري د قام پرست سوچ باني ګڼي خو دا سوچ او دا فکر بیخي غلط دی ځکه چې هغه په مکمله توګه د وجودیت د مکتب یا فلسفې پیرو وو، په پښتو ژبه یې د ځینې تورو لکه ړ ، ډ ، څ او نورو احسان دی خو دا توري هغه د پښتو په غرض نه د وجودیت د خپروني (خوروني) لپاره استعمال کړي دي ، د هغوی په "خیر البیان" کې چیرته هم د پښتونوالي ذکر نشته ، په مقابله کې یې اخون درویزه ننګرهاري چې خپل نوم یې عبد الرشید دی ، د شهودیت پر چار کړی دی او د زیات اهمیت وړ خبره دا ده چې د پښتنو د خاورې د پاره د پښتونخوا توري د احمد شاه بابا نه ډیر وړاندې اخوند درویزه په خپل کتاب مخزن اسلام کې استعمال کړی دی، داسې مکتبونه داسې سبکونه هله له منځه لاړ شي چې کله هغه فکر د خپل وخت سره سرته ورسي، کومې نتیجې راوړي یا بیا یې ضرورت پاتې نه شي ، زه په خپله شاعرۍ کې د شهودیت او وجودیت دواړو قایل یم ،

او د حمزه بابا پر لويه او پراخه مفکوره عقيده لرم ، چې ورکې د تصوف ، ننګ ، غيرت او پښتو روحانيت هر څه شته ، او دا فکر کوم چې څومره نن پښتنو شاعرانو ته د پښتو د خبرې کولو اړتيا ده، د سپينې خبرې کولو اړتيا ده، وړاندې کله هم نه وو.

پوښتنه:

په پښتو ادب کې پښتو ژبه د شعر او شاعرۍ ژبه ده ، او په دې لاره کې شاعران لکه د آسمان د ستورو په شان ډير زيات ځليدلي او غوړيدلي دي . ستاسې پرآند د دې دليل څه کيداى شي؟

ځواب:

د شعر ليکلو تړاو (تعلق) د چاپيرپال (چاپيرچل)، حالاتو او د وختونو له پيښو سره دى ، په پښتنه سيمه کې له بده مرغه د ازله رايسې دومره محرومې پاتې شوي دي چې شمير يې ګران دى ، که لره خوا ده او که بره خوا دواړه هميشه د استعماري قوتونو له لاسه زورول شوې دي ، د دې تر څنګه پښتنو مشرانو اکثر د خپل غرض او خپل مقصد تر حده مشري کړې ده ، پښتانه دا هر څه ويني ګوري او جوته ده چې ورته د محرومۍ احساس کيږي نو د زړه دردونو د تکور لپاره د شعر لاره خپله وي ، زه فکر کوم چې په پښتنو کې د شاعرانو د دومره زياتې شميرې اصلي دليل هم دغه ظلم اوجبر دى چې په ولس يې خپل رهبران هم کوي او نور قوتونه هم.

حضرت باچا خان څه ښه ويلي دي چې پښتون هر څه ته تينګ دى خو پيسې ته د تينګې نه دى ، لکه د پرون په شان نن او سبا به هم زمونږ د سرونو سوداګانې کيږي ، مونږ به هم په خپل لاس وژل کيږو په مونږ به هم داسې تورونه لګي.

د قامې اړخ تر څنګ زمونږ په کولتور کې د مينې تصور هم ډير سپيڅلى (مقدس) دى ، زمونږ مينې بربنډې نه دي ، زمونږ مينې سرتورې ندي ، او دغه د کلتور زنځيرونه دي چې ورکې حيا او ښايستونه پټ دي ، حساس ذهنونه په داسې حال کې د شعر په ژبه د خپلو زړونو لفظونه لټوي ، دغه دوه لوى علتونه زمونږ د شاعرۍ محورونه دي.

پوښتنه:

نوى ، ازاد شعر او سپين شعر له کلاسيک شعر سره څه توپير لري ؟ يو شمير شاعران په دې عقيده دي ، چې سپين يا ازاد شعر په پښتو ادب کې له ډير پخوا څخه موجود ؤ . تاسې په دې اړه څه نظر لرئ ، او دا راته ووياست ، چې د ازاد يا سپين شعر مفکوره د چا له خوا چيرته او څرنګه را پيدا شوه؟

ځواب:

د ازاد او کلاسيک شعر تر مينځه روښانه توپير دا دی چې ازاد شعر د قافيې له قيده ازاد وي ، يو مضمون ولري ، پر مقابل کې يې کلاسيک شعر يا پابند غزل خپلې قافيې لري ، د غزل په هر شعر کې بيل بيل مضمون ځايولای شي ، البته په کلاسيک نظمونو لکه چاربيته ، بدله يا نورو کښې لکه د سپين شعر "وحدت مضمون" موجود وي. تر کومه حده چې د ازاد شعر د قدامت تعلق دی نو زه په دې عقيده يم چې دا شعر په پښتو کې د نامعلوم تاريخ رايسي وجود لري ، زمونږ کلي والي او صوتي لوبې د سپين شعر روښانه مثالونه دي کوم چې د يو نسل نه بل نسل ته لاشعوري ډول ليږدول کيږي ، تر کومه چې پښتو ژبې ته د دې شعر د راتګ تعلق دی نو دا د انګليسي ادب نه راغلی دی، او مونږ چې کله دانګليسي شاعرانو شعرونه لولو نو (هنري)، سلګونه کاله پخوا هم دغه سپين يا)Blank Verse(

ليکلې دی. او همداسې ويليم بليک ، شکسپير ، رابرټ فراسټ ، او نورو

ډيرو.

پوښتنه:

زمونږ يو شمير ليکوال په دې عقيده دي ، چې د شعر په پرتله بايد نثر ته زياته پاملرنه وشي . تاسې په دې اړه څه نظر لرئ او ستاسې پر آند د خلکو په راويښولو او د ملي احساساتو په راپارولو کې شعر زيات اغيز لري او که نثر ؟ ايا تاسې هم نثرونه ليکلي دي او که نه ؟

ځواب:

دغه عقيده زه هم لرم ځکه چې زمونږ د نثر ليکونکو شميره ډيره کمه ده او بيا د ناول ليکونکي خو د ګوتې په شمار دي ، تر کومه حده پورې چې د يو قام د راويښولو تعلق دی نو په دې اړه شعر د نثر نه ډير زيات زورور دی ، که د تاريخ پاڼې ولوستل شي نو د ملي احساساتو په راپارولو کې شاعرانو ډير بنيادي کردار اداء کړی دی ، دا ځکه چې شعر په ترنم او د موسيقۍ د اهنګونو سره ويل کيږي کوم چې په ذهن او زړه ډير زيات اثر کوي ، په دې لنډو وختونو کې د استاد ملنګ جان او استاد رحمت شاه سايل شعرونه د دې ښکاره مثالونه دي ، زه د شعر تر څنګ نثر هم ليکم چې ورکې زما افسانې ، په مختلفو موضوعاتو مضمونونه او په بيلا بيلو ورځپاڼو او مجلو کې کالمونه شامل دي.

پوښتنه:

ستاسې له اثارو نه څرګندېږي چې تاسې له ادبي هستونو سره ډېره مینه لرئ. ایا تاسې بهرني آثار او په ځانګړې توګه د بهرنیو شاعرانو شعرونه مو لوستلي دي که نه ؟ که مو لوستلي دي ، نو پر تاسې يې څه اغیز ښندلی دی؟

ځواب:

یقیناً چې زه شعر لیکم نو په زړه کې د هر شاعر د فکر ، د هغه د سوچ مکمل احترام لرم ، نثري کتابونه لولم او په خارجي لیکلوالو کې هاغه انګلیسي شاعران په مینه لولم چې هغه د فطرت ښایستونوته لفظونه ورکوي لکه شیلي ، ویلیم ، ورلډزورت ، ویلم بلیک او ځیني نور ، د انګلیسي شاعرانو سره سره زه د خپلې ژبې هاغه شاعران هم لولم چې په نورو هیوادونو کې ژوند کوي ، دا هر څهٔ زما په فکر ډیر ژور اثر کوي ځکه چې هر فن لپاره چې څوک هم تخلیق کوي شاته یې یو درد ، یوه څړیکه موجوده وي کومه چې نیغ په نیغه زما ذهن او زما زړه ته رارسي.

پوښتنه:

استاد ګل پا چا الفت صاحب وايي:

په هر ځای کې په هر چا کې چې ښکلا وي

د یورپ ، د افریقي که د اسیا وي

د نظر خاوند په مینه ورته ګوري

مسلمان وي او که ګبر او ترسا وي

....

او یا وايي:

ښکلی توب دی چې هر چا زړه پرې بایللي

چا په یو شان چا په بل شان دی لیدلي

بلبلان ورپسې ځي د باغ په لورې

پتنګانو اور ته ځان ورغورځولی

ستاسې پر آند ایا په شعر کې ښکلا شته او کنه ؟ او دا راته وویاست ، چې دا ښکلا څنګه پیدا شوه او د دې ښکلا اغیز څه دی؟

ځواب:

شعر په اصل کې د ښکلا ګانو انځور دی ، ځکه نو که چیرې د شعر نه ښکلا ووځي نو داسې ده لکه چې د بدن نه روح ووځي ، دا ښکلا هله پیدا شوه چې انسان سترګې وغړولې ، د فطرت په رنګونو یې نظر پریوتو ، د ښایست د پیژندنې احساس یې را ویښ شو ، یو شاعر د یو ارماني (مثالي) ژوند خوب ویني ، هغه په نفرتونو ، وحشتونو ، تشدد ، زور زیاتي باور نه لري ، هغه په لمبو کې هم د ګلونو لټون کوي هم دغه د ښکلا د لټون احساس دی چې په شعر کې زور پیدا کوي او د خپل اوریدونکي او لوستونکي د زړه تارونه لړزوي.

پوښتنه:

زمونږ د پښتو لرغونې ادب له حماسو نه ډک تاریخ لري. تاسې په پښتو ادبیاتو او په ځانګړې توګه په شعر کې د دغو حماسو اغیز څه ډول ارزوئ؟

ځواب:

هو ، بیخي داسې ده ځکه چې پښتون چا هم ارامو کښیناستو ته ندې پریښې، تاسې د پرون خبره کوئ او زه دا ګنم چې دا د نن تولې پیښې د صبا حماسې دي، چې کله په یو دور کښې شعر تخلیق کیږي نو په څه نا څه ډول د خپل چار پیرچل نمایندګي کوي، د رحمن بابا پیژندګلوی د هغه د ژوند د حالاتو اندازه هم د دغه شعر څخه لګي چې وایي:

په سبب د ظالمانو حاکمانو

ګور او اور او پیښور درې واړه یو دي

نو زه دا ګنم چې د ژوند هره پیښه ،پر شعرباندې اغیز ښندي. لامل یې دا دی چې شاعر د خپل چاپیریال خپلې ټولنې نمایندګي کوي، او جوته ده چې نماینده به هغه څه لیکي چې څه ویني.

پوښتنه:

فلسفه ، تصوف او عرفان په شاعرۍ کې څرنګه خیږئ ؟ ستاسې په نظر په دغو درې برخو کې کوم شاعرانو خپل ذوق زیات ازمویلې دی او پاملرنه یې ورته کړې ده ؟

ځواب:

زما په خيال فلسفه او شعر د يو بل سره کوم تعلق نه لري ، که چيرې د فلسفې په ځای د مفکورې تورې استعمال شي نو ښه به وي ځکه چې فلسفه چې په انګليسي کې ورته (Philosophy)

ويلې کيږي دا معنی لري چې يوه خبره يو شي په دليل سره ثابتول، ځيني خلک غني خان بابا ته ليوني فلسفي وايي، دا ترکيب بيخي غلط دی ځکه چې فلسفه او ليونتوب دواړه د يو بل پر ضد دي، لکه چې خلک د پل صراط خبره کوي ، دا ترکيب هم غلط دی ځکه چې پل فارسي ده او صراط عربي ده تر کومه حده چې د تصوف تعلق دی نو د ځان پيژندني ترنګه د خپل خالق پيژندنه د نبي پيژندنه او دغه رنګ عرفان چې د تصوف سره ډير نږديوالي لري د الله تعالی د پيژندني سره تعلق لري ، او حقه دا ده چې د نبي پيژندنه په اصل کې د خالق کائينات پيژندنه ده لکه چې خوشحال بابا ډيره سپينه کړې ده.

د خدای عرفان مې اوشو په عرفان د محمد

پاک دی محمد پاک دی سبحان د محمد

د فلسفې يا مفکورې ، تصوف او عرفان په اړه د پښتو شاعرئ لمن ښه ډکه ده ، د بايزيد انصاري او اخوند درويزه نه را واخله ترحمزه بابا پورې کڼ مثالونه شته لکه عبدالرحمن بابا ، اخوند کريمداد ، اخوند قاسم ، حمزه شينواری او نور ډير.

پوښتنه:

مهرباني وکړئ د لنډيو په اړه خپل معلومات راسره شريک کړئ . په ځينيو اسيايي هيوادونو کې فلکلوريک اشعار لکه هايکو او داسې نور ويل کيږي . تاسې د پښتو ادب د لنډيو په پرتله دغه ډول اشعار څه ډوي ځيرئ؟

ځواب:

لنډئ چې ورته ټپه او مصرعه هم ويل کيږي او پوهانو وربانديې ډيرې ځيرنې کړي دي ، زما په خيال تر ټولو لرغوني صنف دی ، او د دې تر څنګ لنډئ د هر چا ده ، که د هر چا په خوله راغلې ده او که د چا د په قلم ليکل شوې ده ، د پښتون قام شريک ميراث دی ، که مونږ يې د ټولې اسيا په فولکلور باندې نظر واچوو نو د لنډئ مقابله کول ډير ګران دي پر دوو کرښو کې چې نهه او ديارلس سيلابه لري دومره لوی مضمون راټول شي چې پرې کتاب څه چې کتابونه ليکل کيدلای شي لکه:

د حجرې ګوټ ورپسې ګورئ – ځما جانان به په شليدلي کټ کې وينه

ملامت يار مخې له راغې – له خپلو بدو شرميدو کوز يې کاتنه

اوس په دغه دوه ؤ لنډيو کې زمونږ غونډ کولتور پټ دی ، د دې تر څنګ ورکې څومره باريکه منظر نګاري ده ، بل کوم صنف خواه که هغه غزل وي او که نظم ، چاربيته وي او که سندره يا د نورو اسيايي هيوادونو کوم اصناف وي د لنډۍ مقابله نه شي کولای.

پوښتنه:

په پښتو ادب کې د متلونو په برخه کې څه ليد لرئ. او پښتو متلونه د نورو ژبو د متلونو په پرتله څه ډول ارزوئ؟ ايا تاسي په خپلو شعرونو کې له متلونو څخه هم ګټه اخيستي ده او کنه ؟ که مو اخيستي ده نو اغيز يې پر خپلو شعرونو څه ډول څيرئ؟

ځواب:

متلونه د ډيري تجربې ، مشاهدې نه وروسته مينځ ته راځي ، ځکه چې په وړه خبره کې لويه خبره کولې شي ، په پښتو کې ځای په ځای د دغه متلونو نه استفاده شوې ده ، او چې کله هم په شعر کې متل ځای شوې دی نو د شعر وزن يې نور هم درونډ کړې دی ، زه په شعر کې په مناسب ځای کې د متل د استعمال قايل يم ، او په خپل دغه غزل چې د نازيه اقبال نه علاوه استاد منګل او نورو ويلې دی.

دا وختونه بې لتانه نه تيريږي يه جانانه

کې دا متل چې وايي د بارانه تختيدمه د ناورې لاندې مې شپه شوه داسې ځای کړی دی

د ناوې لاندې مې شپه شوه تختيدمه له بارانه:

دا هر چا ستايلې او خوښ کړې دی.

پوښتنه:

شعر او موسيقي د هر ثقافت په مانۍ کې بنستيزې ستنې دي ، او يو له بل سره تړاو لري. تاسې په دې اړه څهٔ ليد لرئ ، او دا راته ووياست چې ستاسې شعرونه کومو سندرغاړو او هنرمندانو ويلي دي؟

ځواب:

زه خيال کوم چې موسيقي د شعر جامه ده ، تر څو چې کوم شعر د موسيقۍ په اهنګونو کې ځای شوې نه وي تر هغه يې لفظونه مړه او ورک وي ، تر دې وخته چې مونږ څومره شاعران پيژندلي دي هغه د موسيقۍ د اهنګونو په اساس ، که چيرته د دې شاعرانو د شعرونو سره د موسيقۍ مرسته نه وای نو چا به هم نه وی پيژندلې ، په بره خوا کې راډيو افغانستان او په کوزه خوا کې راډيو پاکستان، پيښور په دې اړه ډير بنيادي

کردار اداء کړې دی ، نن که د حمزه شينواري بابا نوم دی نو د غزلو سره يې د رفيق شينواري موسيقی لوی لاس لرلې دی ، دغه رنګ ډاکټر محمد اعظم اعظم ، مراد شينواری او غني خان نه تر کلاسيک شاعرانو لکه رحمان بابا ، او خوشحال بابا پورې ټول عام ولس د هنرمندانو د اوازونو د موسيقۍ د اهنګونو په زور پيژندلي دي ، زه ځان په دې بختور ګنم چې د دې دور تقريبا هر هنرمند زما شعرونه ويلي، ويلي کيږې چې شميره يې د اوه سوه څخه زياته ده.

پوښتنه:

تر هغه ځايه چې زه خبر يم تاسي د کوزې پښتونخوا د راډيو او تلويزيون سره اړيکي لرئ او د پښتو هنرمندانو او سندرغاړو او د پښتو د دوديزې موسيقۍ د ودې، پرمختيا او پراختيا په اړه مو د ستاينې وړ خدمتونه تر سره کړي دي ، هيله ده له خپلو کاروايو مو خبر کړئ؟

ځواب:

زه د پښتو ژبې د پرمختګ او د پښتنو هنرمندانو د مرستې په ترڅ کې يوه شيبه هم له لاسه نه ورکوم ، دا په دې چې پښتو ژبه زما مور ده او زه په ځان د خپلې مور حقله هر څه زيات ګنم هم د دغه فکر تر مخه مې يو شمير هنرمندان په خپل اولس پيژندلي دي چې ورکې نازيه اقبال ، خالد ملک ، وصال خيال ، او نور ډير شامل دي ، د موسيقۍ په استادانو کې ماسټر علي حيدر ، استاد نذير ګل ، استاد فرح زيب او استاد شاکر زيب په وړومبي ځل ما د کمپوزرانو په حيث متعارف کړي دي چې نن وخت د پښتو موسيقي په دنيا راج کوي.

پوښتنه:

پښتو غزل چې زمونږ د پښتو ادبياتو يو غوريدلي څيل او صنف دی ، کولای شي چې د نورو ژبو سره په ځانګړې توګه هغه وخت چې د موسيقۍ پردو په ښکلي کمپوز کې زمزمه شي سيالي وکړي؟ تاسې د پښتو غزلو اصالت او دوديزې ځانګړتياوې په څه کې وينئ.

ځواب:

سره له دې چې غزل مونږ ته د فارسي نه راغلي لکه چې حميد بابا ويلي دي:

فارسيانو د حيرت ګوتې په خوله کړې

چې حميد سخن سازي کړه په پښتو کې

خو مونږ غزل پښتون کړو ، د موسيقۍ په پردو کې د غزل د ځای کيدو اصل وجه دا ده چې د غزل ځمکه ، د غزل هيئت يو خوا د مضمون په لحاظ بيلابيل رنګونه لري او بل د داساني وجې له خوا دا زور لري چې ښه کمپوز شي.

پوښتنه:

په يوه ټولنه کې چې د عقايدو او فرهنګ سانسور وي ستاسي په آند پر شاعر او ليکوال څه اغيز لري ، شاعر او ليکوال بايد د دې نيمګړتياوو سره څه ډول مبارزه وکړي؟

ځواب:

عقايد او فرهنګ په ټولنيز ژوند کې دواړه ډير مهم رول لري، يو شاعر او ليکوال نشي کولي چې د دوی د اثر څخه ځان وساتي ، په خصوصي توګه چې پښتانه په يومهال د خپل مذهب او خپلو عقايدو سره کلک تړون لري او همدارنګه په خپل فرهنګ هم مين دي ، زه خيال کوم چې د قلم خاوندانو دې هر څه ته په خپل خپل ځآی کې اهميت ورکړي ، څو د پښتون د اجتماعي فکر نمايندګي وکړي ، ځکه چې د فرهنګ پريښودل د پښتو پريښودل دي او د عقايدو پريښودل د مذهب نه لاس ورکول دي ، پښتانه له خپلو شاعرانو څخه دغه هيله لري چې نه سيخ وسوځي او نه کباب.

پوښتنه:

يو شمير شاعرانو او ليکوالو د خپلو څيړنيزو او نوښتګرو کارونو او فعاليتونو لپاره د بهرنيو ليکوالو اثار او شعرونه ژباړلي دي ، ستاسي پر اند د بهرنيو اثارو ژباړه او يا زمونږ د اثارو ژباړه په نورو ژبو کې د پښتو ادب د ودې او پرمختګ لپاره څه اغيز لري؟ او دا راته وواياست چې تاسي بهرني اثار ژباړلي او کنه؟

ځواب:

نن چې ټوله نړۍ په يو مرکز راغونده شوې ده او د ګلوبل ويليج نه اوس د "ګلوبل هوم" تصور وده مومي نو په داسې حال کې ژباړنې ډير زيات ارزښت لري ، په پښتو کې که هر څو دغه رجحان کم دی خو د وخت غوښتنه دا ده چې په دې لاره کې نورفعاليتونه هم تر سره شي، ما له اوردو ژبې څخه ژباړنې کړي دي چې ورکې د کشمير د حالاتو په اړه ژباړنه ، اوښکې او لمبې د ذکر وړ دي.

پوښتنه:

يو شمير ادبي او فرهنګي ستې په دې عقيده دي ، چې د پښتو ژبې په سوچه کولو ، کره کولو ، علمي کولو او معياري کولو کې بايد ډيره زياته پاملرنه وشي . مهرباني وکړئ تاسې په دې اړه خپل ليد راته څرګند کړئ؟

ځواب:

دغه سوچ په خپل ځای صحيح دی خو زه ګمان کوم چې د قومونو په دې روان اختلاط کې نه نسلونه سوچه پاتې کيدې شي او نه ژبه ، لکه چې د افغانستان په پښتو د فارسۍ او عربي ډير ژورر اغيز دی پر مقابله کې يې د پاکستان پښتنو د انګليسي او اردو اغيز قبول کړی دی ، تر يو څه موده به دغه کار وکړې شي خو په مکمله توګه ګرانه ده او که څه کوښش هم وکړې نو زه ګمان کوم چې د احساساتو او محسوساتو يو بل ته رسول به ګران څه چې ناممکن شي ، زما په فکر د ټولو پښتنو تر منځ يوه داسې لار پکار ده چې په اسانه د ټول قام نمايندګي وکړې شي.

پوښتنه:

په دې کې شک نشته چې ژبه د پوهولو او راپوهولو وسيله ده ، په لره او بره پښتونخوا کې پښتو ژبه بيلا بيل ګړدودونه (لهجې) لري ، تاسې په رسمي ، دولتي او ملي کچه د ژبې د معياري ليکدود او معياري ګړدود په سيستماتيکه او علمي بڼه رامنځته کيدل څه ډول ارزوئ؟

ځواب:

دغه مې ارزو ده لکه دمخه مې چې عرض وکړو.

پوښتنه:

سربيره پر دې چې په لره او بره پښتونخوا کې يو شمير درنو او پاخه ليکوالو او شاعرانو پر ځينو تقليدي شاعرانو خپلې څيرنې کړي دي خو بيا هم زمونږ په ټولنه کې يو شمير شاعران وينو ، چې د تقليد په پله روان دي تاسې د يو شاعر او ادبي شخصيت په توګه دا نيمګړتياوې څرنګه څيرئ ، او د دغو نيمګړتياوو په اړه ځوانو شاعرانو ته کوم وړانديزونه او لارښوونې لرئ؟

ځواب:

د چا تقليد کول ، د چا په لاره تګ بده خبره نده خو زما په خيال د تقليد قطعاً دا مطلب ګڼل نه دي پکار چې سړې دې خپل کوم سوچ خپل کوم فکر ونه لري ، البته که په لاشعوري توګه څوک د چا نه کوم څه شې واخلي نو دا بده خبره نه ده ، خو زه فکر کوم

چې که څوک په پټو سترګو د کوم لوی لیکوال یا شاعر تقلید شروع کړي نو ځان به وبایلي ، ان که دغه تقلید د یوې مفکورې د خپرونې(خورونې) په خاطر وي نو بیا جواز لري لکه چې د پښتو په کلاسیک ادب کې د بایزید انصاري د سبک یا مسلک خپله ډله لیکوال دي چې د وجودیت خپرونه (خورونه) یې کړې ده او د اخوند درویزه خپل پلویان وو چې د شهودیت په اړه یې لیکل کړي دي ، بلکې تر اوسه پورې دغه سلسله روانه ده ، بیا هم زما په خیال کوشش دا پکار دی چې هر لیکوال او هر شاعر د ځان د پاره خپله لار وټاکي ، خپل انداز ولري ، دغه ځانګړتیا به هغه ته ژوند ورکړي ځکه چې د ګورې ونې لاندې واړه واړه بوټي کله هم وده نه شي کولې ، ځوان شاعران خو باید دې ته ځانګړې پام وکړي خو دا انفرادیت هلته کیدې شي چې ځوانان د مطالعې او مشاهدې اړخ ته پوره توجه وکړي.

پوښتنه:

زما پر آند دهرهنر، هنرمند د یوې ټولنې د خلکو په راوپښولواو دملي احساساتو په راپارولو کې ډیر عالي رول لري اوباید دخپل هنر په وسیله دخپلې ټولنې اوخلکوپه خدمت کې وي، خوزموږ په لره او بره پښتونخوا کې یوشمیرشاعران، لیکوال، هنرمندان، سندرغاړي او داسې نوربرخلاف دخپلو اصلي دندو عمل کړی دی اوکوي یې، دبیلګې په توګه یوشمیر شاعران اوهنرمندان (مدح سرایي) کوي، شعر اوهنر یې په شعارونو تبدیل شوی دی او دخپل حریف پرضدیې حساسیت ښوودلی دی او یا یې ښیي.

مهرباني وکړی په دې اړه خپل لید راته بیان کړی؟

ځواب:

زه له دې خبرې سره په کلکه همغږی یم چې د هرې ټولنې په راوپښولو کې شاعر او هنرمند ډیر مهم رول لري ، که چیرته مونږ په نړیوال کچ وګورو نو چرته چرته چې د ځان ګټنې دپاره پاڅون شوې دی ، د هغې تر شا د دغه قام د هنرمندانو او شاعرانو ډیر مهم رول پاتې شوې دی ، زه ګمان کوم چې که چیرې د یوې ټولنې دغه حساسه ډله شخصیت پرستې شروع کړي نو دا بیا د یو قام بدمرغي ده ، په پښتنه ټولنه کې دغه رجحان د خانانو ، نوابانو په محفلونو کې تر اوسه شته ، او د ځینو مجبوریتونو پر اساس ځینې شاعران هم دغه مدحه سرایي کوي.

دغه رنګ د یو بل پر ضد لیکل څه د نن خبره نده ، که چیرته د تاریخ پاڼې واړولې شي نو ډیر ډیر کاله پخوا هم دغه رجحان ؤ، ان تر دې چې د پښتو لوی صوفي شاعرعبد الرحمن بابا هم داسې ویلي دي:

خوشحالا او دولتا مې غلامان دي

زه رحمن په پښتو ژبه عالمګير يم

د اولسي شاعرۍ ډير ښکاره نوم او د شلمې پيړۍ ډير نوموړی شاعر علي حيدر جوشي خو خبره تر دې رسولې ده چې وايي:

د سيملا علي حيدر چې څو ژوندې وي

سر به نه پورته کوي نور شاعران

په ننې دور کې اباسين يوسفزي هم دا خبره پدې انداز کړې ده:

که زما د شخصيت حدونه ګورې

زما فن زما د فکر ترجمان دی

دا هغه اشارې دي چې ورکې د انا پرستۍ عنصر واضحه ښکاري ، خو رحمن بابا بيا د ځان په تړاو دا خبره سپينه کړې ده او دا يې فرمايلي دي:

که ته ګل شوې هر بلل به د ثنا که

د خپل ځان صفت په خپله په کار نه دی

د يو بل پر ضد شعرونه ويل د اسلام نه وړاندې ډير زيات وه او ان تر دې چې هغوی به يو بل ته ډير سپک او پوچ نسبتونه هم کول چې ښې نمونې يې په سبع معلقات کې موجودې دي.

پوښتنه:

تاسې د هنراو ادبياتوپه تاريخ کې سياسي، اجتماعي، ادبي اوفرهنګي ژمندويۍ (ذمه وارۍ)، رسالتونه او مسوولیتونه څرنګه څيرئ؟

ځواب:

هنر او ادب د هر دور او هر وخت د ټولني په سياست او نورو اړخونو ژور اغيز لرلی. زه په دغه تناظر کې دا فکر کوم چې زمونږ پښتانه ليکوال بايد د وخت د نزاکتونو خيال وساتي او د خپل ليک په وسيله د خپل ولس په مکمله توګه نمايندګي وکړي، ځکه چې هم د دغه ليکونو نه د راتلونکي وخت څيرنکار تاريخ پوهان ، سياست پوهان خپل خپل نظر اخلي ، د قلم کوم خاوندان چې د وخت په نبضونو ځان پوه نه کړي هغوی د هغه زمه وارو نه سرغړو نه کوي کوم چې د هغوی ملي او اجتماعي زمه واري ده.

پوښتنه:

په لره او بره پښتونخوا اوبهرکې په يو لړ راديويي او تلويزوني خپرونو کې ادبي اوفرهنګي پروګرامونه اوبرنامې خپريږي، د دغو خپرونوپه اړه ستاسې ليد د يو باتجربه کاره ادبي اوفرهنګي ستې په توګه، چې درادیو اوتلويزون سره تړاولری څه دی؟

ځواب:

زما په فکر د پښتو ادب او فرهنګ په ژوندي ساتلو کې اليکترانيک ميډيا ډير مهم رول لرلې دی ، هم دغه راډيو او تلويزيون دی چې هغه ليکوالو ته يې موقع په لاس ورکړې ده ، چا چې په ټولنه کې د خپلو مجبوريو له امله د وړاندې تګ سوچ نه ؤ کړې ، که زه د پښتو ژبې په خصوصي توګه ذکر وکړم نو په پوره وثوق سره وايم چې که پيښور او کابل راډيو دغه رنګ د پيښور تلويزيون د خپلو شاعرانو روزنه نه وې کړې نو نن به هيچا خاطر افريدې ، ناظر شينواری، او ان تر غني خان او حمزه بابا پورې چانه پيژندل ، دغه رنګ که په بره خوا کې د ملنګ جان استاد غزلو ته اليکترانيک ميډيا په خپلو پروګرامونو کې ځای نه وې ورکړې نو چاته به هم دا پته نه وه چې ملنګ جان څوک وو ، ثبوت يې دا دی چې نن هم په زرګونو داسې شاعران ، ليکوالان ، هنرمندان د ميډيا د موقعو د نيشت والي په وجه پټ پراته دي ، چې تخليق يې د ادب په هر تول پوره دی ، نو زه دا ګنم چې دغه ادارې د ادب او فرهنګ په پرمختګ کې ډير ژورر او مهم رول لري.

پوښتنه:

په لره او بره پښتونخوا او بهرکې يو شمير ادبي اوفرهنګي ټولنې جوړې شوې دي او همدارنګه ادبي ناستې او ادبي غونډې ترسره کيږي اود يوشمير اديبانو، ليکوالو اوشاعرانو کارونه او فعاليتونه خيرل کيږي. ستاسې پر آند دا کارونه او فعاليتونه د پښتو ادب د ودې او پرمختګ لپاره څه اغيز لري؟ او د دغو ټولنو د يووالي اودکارونو او فعاليتونود سمون اوخوځون په اړه څه وړانديزونه لرى؟ آيا په دې اړه کومه هڅه هم شوې ده او که نه؟

ځواب:

زه فکر کوم چې د پښتو په نوم سياست هر چا کړې دی ، پښتو يې خوړلې ده خو د پښتو د پرمختګ لپاره يې هيڅ عملي ګام ندې پورته کړې ، په بره خوا کې د ظاهر شاه بابا څلويښت کاله ، د داؤد خان دوره او بيا د نورو چې پښتو ژبه ويل يې خپل سپکاوی ګڼلی دی دغه رنګ په کوزه خوا کې د پښتو ټول دعويداران چې په خپلو اولادونو انګليسي

سبقونه وايي او په دې ويارې چې د هغوی اولادونه د خپلې ژبې زده کولو پر ځای نورې ژبې ليکلې او لوستلی شي ، زه دا عقيده لرم چې صرف پښتو ويل هيڅ معنا نه لري ، د خپلې ژبې لوستل او ليکل ډير زيات مهم دي ، پښتو که چا ژوندۍ ساتلې ده ، ښښتو که چا پښتو کړې ده ، هغه د دې ژبې بې وسه ليکواله طبقه ده ، هغه ادبي ټولنې دي چې د هر ډول وسايلو د نشت والي باوجود خپلې غونډې کوي او له هر ډول ستونزو سره سره د پښتو ژبې د پرمختګ لپاره عملي کار کوي.

زه د دې ټولنو د يووالي پلوي نه يم ، ځکه چې د ليکوالو بيلا بيلې ډلې د يو بل پر مقابله کې خپل خپل فعاليتونه زياتوي ، البته دا عقيده لرم چې د ژبې د پرمختګ لپاره دې اجتماعي کار کوي ، ځکه چې منزل او مرام يې يو دی ، د لارو بدلون بده خبره نده البته د منزل بدلون بدې نتيجې رابرسيره کوي.

پوښتنه:

مهرباني وکړی دخپلو آثارو په اړه معلومات راکړی؟

ځواب:

زه خو ځان ته ليکوال نه شم ويلای ، زه خو لکه د پرون نن هم يو ادنی طالب العلم يم ، بس دغه مي خواهش او ارزو ده چې د خپلې مورنۍ ژبې د پاره بغير د څه غرض نه يو څه کار وکړم تر اوسه مي دوه ويشت کتابونه په بيلا بيلو موضوعاتو ليکلي دي چې نومونه يې دا دي:

د محنت مېوه (د ماشومانو لپاره)، ګيلې (شعري ټولګه)، ويښ خوبونه (شعري ټولګه)، ستاپه نوم (شعري ټولګه)،راځئ چې بيا وخاندو (د منتخبو ټوکو ټکالو ټولګه)،ګلبانو او ظفر خان (ولسي قيصه)،اوښکې او لمبې (د کشمير په هکله)، د احمددين طالب ديوان (د خصوصي مقدمي او اضافو سره)، ډالۍ (د علی خان بابا او عبدالحميد بابا د شاعرې موازنه)، مشکنې (شعري ټولګه)، ليونتوب (شعري ټولګه)، صل عليه واعليه (نعتيه ټولګه)چې دی نعتيه ټولګی ته د پاکستان جمهور رئيس له خوا په (١٩٩١)ز کال کې جايزه (ايوارډ) ورکړل شوه، جلوې(نعتيه ټولګه)چې ورته په کال (٢٠٠٧)ز کال کې وزير اعظم له خوا جايزه (ايوارډ) ورکړل شوې ده.، ما هيرولي نه شی (شعري ټولګه)، ډاکټر کبير ستوری ژوند او مبارزه (د ارواښاد کبير ستوری د ليک او شخصيت په حواله د بيلابيلو ليکوالو د تاثراتو ټولګه)، ای ګمبد خضرا (نعتيه ټولګه)چې ورته د پاکستان وزير اعظم له خوايه (٢٠١٠)ز کال کې جايزه (ايوارډ) ورکړل شوه، ماته آئينه (د افسانو ټولګه)چې نن سبا د خيبر تلويزيون په پرده د لنډو ډرامو په بڼه خپريږی ،فنکار نه مری (ښيرنه) پدی ښيرنه کې د تيرو هيرو اوازونو په نوم د پنځوسوسندرغاړو او

فنکارانو ژوند لیکونه او حال احوال راټول شوی دی،« ځلنده ستوری» چې دسوات د ماما خیلو منظوم تاریخ دی، راز و نیاز (نعتیه ټولګه)، ته به ما یادوی (شعری ټولګه)، وراني کربښي (شعري ټولګه)، خوبونه تعبیرونه (دیورپ سفرنامه) د لیک لاندی.

پوښتنه:

دلر او برو پښتنولیکوالو، ادیبانواوشاعرانود ګډو هلوځلو او فرهنګي فعالیتونو په اړه مو لید څه دی؟

ځواب:

خدای بخښلي اجمل بابا څه ښه خبره کړې ده :

د خیبر دره خو لار د تلو راتلو ده

په کابل او پیښور کې افغان یو دی

دا د یو نیکه اولاد ، د یو کولتور او یو فکر خاوندان یو. استعماري قوت په (۱۸۹۳ز) کال کې د یو بل نه په رسمي توګه بیل کړې دي خو له ذهني او فرهنګي پلوه یې بیلیدل ګران دي ، که هر څو حالاتو د دواړو هیوادونو تر مینځه سیاسي اختلافات رامنځته کړي وي ، نو انکار ترې نه شي کیدلای خو لکه د پرون زمونږ تر منځ د شعر په دنیا کې د هر څه نه زیات خوشحال بابا او رحمن بابا شریک دي ، زمونږ تر منځ په فرهنګي دنیا کې استاد خیال محمد استاد شاه ولي ، نغمه ، ګلنار بیګم ، کشور سلطان ، قمرګله او نور با شمیره داسې شریک دي لکه د یو کور غړي، نو زه خیال کوم چې پښتانه لیکوال چې سره کښیني جرګې مرکې کوي ، د یو بل سره ګډې ادبي هلې ځلې کوي دوی د دواړو قامونو تر منځ د فاصلو نژدې کولو کې د سفیرانو حیثیت لرلې دی ، دا د اجتماعي جذبو ترجماني کوي زه خو دا خیال کوم چې دغه شریکي هلې ځلې دې لا پسې پیاوړې شي ، چې مونږ د وحدت هغه منزل ته زر ورسیږو کوم چې د وختونو په ګردونو کې تت تت ښکاري.

پوښتنه:

مهرباني وکړی دخپل ادبي اوفرهنګي ژوند خوږې او ترخې خاطرې را ته بیان کړئ؟

ځواب:

د ژوند هره ساه یوه نرۍ خاطره ده ، زه به درته کومه کومه بیان کړم ، چې د تیرو وختونو خاطری رایادوم نو د زړه پرهرونه مې تازه کیږي ، دا به ښه وي چې شیخ فریده پټه خوله دې بهتري ده ، خفه رانه نه شې.

پوښتنه:

ستاسې پيغام د يو ليکوال اوشاعرپه توګه دلر او برپښتونخوا اوپه بهرکې ځوانو ليکوالو اوشاعرانوته څه دی؟

ځواب:

........................زه ځان د پيغام جوګه نه ګڼم البته دغه مې وينا ده چې په تيرو وختونو کې عموماً او په دې تيرو کلونو کې خصوصاً د پښتنو د وجود د ختمولو لپاره استعماري قوتونو ټول ظلمونه ټولې دسيسې په کار راوستي دي ، زمونږ د کولتور زمونږ د رواياتو د ختمولو په ضد خارجي قوتونه شپه ورځ پلانونه تياروي ، پداسې حال کې د هر پښتون ليکوال دا (ذمه واري) ده چې د رومانتيکو نزاکتونو له سرګندونې سره د فطرت د ښکلاګانو له نغمو سره د خپل اولس ساندې هم راونغاړي او نن چې د پښتنې خاورې ټول وجود پرهر پرهر پروت دی ، د دغې پرهرونو د ټکورولو او خپل زوريدلي ولس ته د تسلي ورکولو دنده دې هم سرته ورسوي.

زه خو چې کله د اجمل بابا د خولې دا لنډۍ رايادوم:

څانګه به نن سبا کې ګل شي

ما يې په سر کې سرې غوټۍ ليدلي دينه

نو په راتلونکي وخت کې د اميد رڼا وينم خو کله چې د نن حالاتو ته ګورم او د خپل ناپوهه فکر په تله د دغه پرهرونو تول کوم نو په ذهن مې مايوسي راخوريږي خو د اجمل بابا او نورو اتلانو د فکرونو په رڼا کښې د اميد بڅري لټوم.

زما خپلو پښتنو ليکوالو ته هم دغه وينا ده چې د قام درد خپل درد وګڼي او د دغو دردونو هره څريکه په څه نا څه ډول په خپلو شعرونو او ليکنو کې ځای په ځای کړي.

پوښتنه:

تاسې ديوشاعراو ليکوال په توګه دپشتونخوا اوسنی سياسي، تاريخي اوکړکيچن حالات څرنګه څيرئ، اونوروشاعرانو او ليکوالوته په دې اړه څه وړانديزونه لرئ؟

ځواب:

لکه چې دمخه مې وويل ، نن زمونږ تاريخ له ډير کړکيچن دور نه تيريږي ، څومره پښتانه مشران ، ځوانان ، ملکان ، هنرمندان ، پيغلې ، ماشومان ، چې په دې تيرو څو کالونو کې ووژل شول ، دومره به په انساني تاريخ کې د چا سره تيرې هم نه وي شوي ،

د يوې څېړنې مطابق دومره چاودنې په فلسطين كې تر اوسه پورې ندي شوي ، په عراق يا نورو كومو هيوادونو كې نه دي شوي. زمونږ، نه كور محفوظ دی او نه جومات چې بنيادي علت يې هماغه پاليسيانې دي چې د نورو په اشارو جوړيږي ، دغه پاليسيانې د مذهب او رواياتو پر ضد دي اودا جوته ده چې د داسې پاليسيانو پايلې (نتيجې) مثبتې نشي راوتلای ، پښتون ليكوال بايد د پښتون مسلمان په صفت په دې هر څه نظر ولري او داسې ادب تخليق كړي چې راتلونكی څېړننكار ترې د حقايقو پته ولګولای شي.

ليكوال دې دقلم په سوچه ژبه

د وختونو هرې ساه له ژبه وركړي

ګرانه وروره لايق زاده صاحب! له تاسو څخه ډيره مننه، چې زما پوښتنو ته مو پوره او كره ځوابونه راكړل.

زه هم له تاسو څخه ډيره مننه كوم.

په ډير درنښت او ادبي مينه: انجنيرعبدالقادرمسعود

رفقا، دوستان عزیزتارنمای وطندار ! لطفاً نظرات، پیشنهادات، انتقادات، مقاله ها، نوشته ها، مضامین و مطالب علمی و تحلیلی خود را جهتِ نشر به ادرس پوست الکترونیکی سایت بفرستید

admin@vatandar.at

مدیر مسوول : انجنیر هما یوسفی
صاحب امتیاز : انجنیرنجیب یوسفی
کلیه ی حقوق بر اساس قوانین کپی رایت محفوظ و متعلق به «وطندار» می باشد

باز گشت

بقیه گزیده های مقالات
انجنیر عبدالقادر مسعود
کلیک نماید